

Írta: Braun József

TÁRSADALMI GONDOSKODÁS

Mindannyian ismerünk családi, netán baráti körben „átok rossz” gyerekeket. Olyanokat is, akiknek már bőven „benőhetett volna a fejük lágya”, hisz túl vannak az általános iskolán, sőt már kiestek a középiskolából is. De nekik még ez sem elég! Elmúltak már 15, 16 netán 18 évesek is – és egyszerűen képtelenek normálisan élni. Senki nem érti, miért van ez így, mit kellene (mit kellett volna!?) tenni, hogy ne így legyen.

Ha más gyerekéről van szó, együttérzően sajnálkozunk, tanácsot adunk, majd igyekszünk nem foglalkozni vele.

Ha a saját gyerekünkről van szó az alábbi paletta elemei közül „választunk” egy csokorra valót:

- szidjuk az aktuális, esetleg a régebbi iskolát, a tanárokat
- szidjuk a gyermekünk apját (anyját, nagyszüleit)
- beleöregszünk az önvádába, a lelkifurdalásba
- eszelős erőfeszítéssel keresünk segítséget (pszichológust, orvost, nevelési tanácsadót, lelkipásztort stb.)
- leválasztjuk a gyereket magunkról, hisz „már kész felnőtt”, álljon meg a saját lábán
- erőnkön felül „mindent megadunk neki”, hisz szegény nem tehet róla, hogy ilyen stb. stb.

Ami egyedül biztos: a kudarc, a sikertelenség. A sikertelenség az egyre inkább olyan társadalmi közegben, ahol a sikeresség AZ érték. Ahol szinte csak az „kommunikálódik” felénk, hogy csupán a sikereseknek van egyáltalán joguk a létezésre.

Ahol a sikeresség fogalmába nem tartozik bele a szolidaritás, a felelősségvállalás társaink iránt, nem tartoznak bele e pénzen nem megvásárolható dolgok.

Magyarországon becslések a-lapján az utóbbi évtizedben a középiskolás korosztály mintegy 25-30%-a sikertelen. „Deviáns”. Más.

Évente mintegy 30 000 diáktól a középiskola igyekszik megszabadulni -többnyire sikerrel! – és senki nem akarja őket befogadni.

1998. május 20-21-én e témakörben szervezett konferenciát néhány civil szervezet.¹ A konferencia az iskolarendszertől kihulló 15-22 évesek esélyeit, esélytelenségét vizsgálta meg a jelentősebb társadalmi alrendszerek szempontjából. Miért van az, hogy mindannyian tudjuk, hogy sok, margóra sodródott fiatal él közöttünk – és mégis láthatatlanok. Nem látja őket a szociális rendszer (ill. csak, mint segélyre szorulókat látja), nem látja őket az oktatási rendszer (vagy látja, de meg is szabadul tőlük), nem látja őket a munkaügyi rendszer, vagy csak, mint munkanélkülieket látja, nem látja őket az egészségügyi rendszer, vagy csak, mint beteget látja, nem látja őket a közbiztonsági rendszer, vagy csak, mint bűnelkövetőket látja.

¹ A konferencia szervezői: MH LÍCEUM ALAPÍTVÁNY, BURATTINO Hátrányos Helyzetűeket Segítő Iskolaalapítvány, Budapest és Pest Megyei Mentálhigiénés Programiroda, Magyar Pedagógiai Társaság, Az Iskolai Esélyegyenlőségért Alapítvány

A jelenség a konferencia résztvevői számára nem igényelt különösebb részletezést. Az érintett diákok képességeivel nincs különösebb probléma. Az a tény, hogy olyan fokú tanulászavarral, magatartási zavarral küszködnek, amit a közoktatás képtelen kezelni, képtelen tolerálni, az részben a közoktatás „selejtje”, részben az elmúlt évek hozadéka (a családok szétesése, a munkanélküliség nyomorító hatása, a nyomor térnyerése), részben a modern vagy posztmodern korunk velejárója.

Több előadó foglalkozott az iskolarendszerrel. Azzal, hogy milyen mértékben határozza meg az eredményt. Ma egyre bővülő számú és mélységű szakadékok jellemzik. Gyakorlatilag lehetetlenné válik kis település iskolájából egyetemre kerülni. A kurrens szakmájú és beosztású emberek gyerekeinek az esélye arra, hogy kurrens egyetemi képzésben részesüljenek, messze felülreprezentált (a közgazdasági és pénzügyi szakokon ezek a gyerekek alkotják a diákság mintegy 60-65%-át). Míg az elitnek tartott középiskolák 5-6-szoros jelentkezői létszámból válogathatják ki a legalkalmasabbakat, a kisebb hírű iskolák lasszóval fogják a diákokat, hogy a létszámuk meglegyen. A tanári társadalomban folytatódik a kontraszelekció. A tanárok megélhetési biztonsága köszönő viszonyban sincs munkájuk jelentőségével. Fájdalmas volt szembesülni avval a ténnyel, hogy a folyamatosan romló anyagi lehetőségek miatt azok az iskolák is toleranciaszintjük csökkentésére kényszerülnek, amelyek egyébként tudatosan, programjukban is rögzítetten vállalnák a fentebb említett nehéz esetek egy részét. A differenciált foglalkozásokra egyre kevesebb lehetőség van, növekednek a csoportlétszámok, növekszik a pedagógusok óra-terhelése, csökken a kiscsoportos vagy egyéni foglalkozások lehetősége.

Az elég pontosan tudható, hogy a közoktatás helyzete ma Magyarországon milyen.

Több nagyszabású kutatás is zajlott a közelmúltban e téren, az eredmények publikusak.

Azzal együtt, hogy egyre markánsabban körvonalazódott a közoktatás, az iskolarendszer alkalmatlan (és egyre alkalmatlanabbá váló) volta – többször és hangsúlyosan fogalmazódott meg az a vélemény, hogy igenis az ISKOLA feladata az említett devianciák kezelése is.

Rendkívül figyelemreméltó volt a dolgozók esti iskoláinak elemzése. T.i. az iskolarendszerekből kihulló (drop-out) gyerekek jelentős része éppen itt található meg (!). Az ún. ifjúsági tagozatok fogadják be őket. Végül is ez az oktatási rendszer válasza a drop-out jelenségre. Talán említeni is felesleges, hogy ez nem tekinthető adekvát válasznak. A tényleges problémákat a dolgozók esti iskoláinak jelenlegi formája nem tudja megoldani. Maga a forrás sem megfelelő, de módszertanilag sem felkészült ez az intézménytípus, pl. a nagyfokú motivátlanság leküzdésére, a részképesség-hiányok fejlesztésére, a zavaros énképek tisztázására, a szocio-kulturális hátrányok ellensúlyozására stb.

Az egyes minisztériumok képviselői részletesen beszámoltak az adott szakterület lehetőségeiről, törekvéseiről. Egyik esetben sem hallhattunk arról, hogy felismerték volna e problémakör jelentőségét, komplexitását és ennek megfelelő cselekvési programot dolgoznának ki. Ellenben mint megkerülhetetlen tény megjelent a parlamenti demokráciát jellemző négyéves ciklikusság és az oktatás/nevelés ezeken messze túlnyúló időbeliségének ellentmondásossága. Azaz ki az az épeszű politikus, hivatalnok, aki négy éves ciklusa alatt (ami praktikusán csak három!) elő merne állni ezt minimum kétszeresen meghaladó időtávú programokkal?

Talán azért sem tudott senki sem beszámolni a probléma társadalmi költségeiről. Azt közhelyszerűen tudjuk, hogy iskolákat olcsóbb építeni és fenntartani, mint börtönöket, de ezt tényszerűen alátámasztó kutatási eredményekről nem volt tudomása senkinek.

Az ún. segítő szakmák (nevelési tanácsadó, pszichológiai tanácsadó, gyermekjóléti szolgálat stb.) képviselői tovább árnyalták a képet. Ők is találkoznak e „problémás” diákokkal, de míg a kisgyermekes esetében viszonylag jól kiépített intézményháló áll

rendelkezésre, a fiatal felnőttek esetében egyáltalán nem beszélhetünk hálóról. A helyzetet csak nehezíti, hogy a szakemberek tulajdonképpen felkészületlenek e korosztállyal kapcsolatban.

A hálót hiányolta a rendőrség képviselője is. Valójában nem léteznek partnerszervezeteik. Náluk a csellengés tipikus tünet. A csellengő, a városban cél nélkül bóklászó gyerekek, fiatalok erősen veszélyeztetett helyzetűek. Odáig gond nélkül el lehet jutni, hogy a rendőr begyűjti őket – de mi történjék ezután? Ki foglalkozik velük? Ha visszaviszik őket abba a környezetbe, ahonnan tulajdonképpen menekülnek, nem történik semmi. Ezért sok esetben a rendőr „nem is veszi észre” a csellengőket.

Üdítő volt a vonatkozó törvényi keretek, lehetőségek összefoglalása. Kezdvé a gyermeki jogokra vonatkozó EU-normák érvényesítésétől a hazai jogrendben a szakképzési valamint a közoktatási törvényen keresztül a viszonylag friss közhasznúságot taglaló- törvényig. Ezek és a kapcsolódó törvények áttekintése után határozottan olyan benyomás alakult ki a hallgatóságban, hogy ha csak ezeket tekintjük, nincs is semmilyen probléma. Nem is kell mást tenni, mint hagyni, érvényesülni őket. Végül is törvényalkotói szinten valóban működik egyfajta előremutató szándék. (Csak az a fránya gyakorlat ne lenne.)

Természetesen működnek már olyan törekvések, melyek, ha töredékesen is, de megkísérelnek valódi választ adni e nehéz sorsú fiatalok problémáira. E műhelyek bemutatkozásai azon túl, hogy mély benyomást gyakoroltak a konferencia résztvevőire, azt is jelentették, hogy van cselekvési tér. Vannak csirák, melyek akár egy szélesebb program alapjául is szolgálhatnak. E műhelyek mindegyikében meghatározó elem a szolidaritás, a felelősségvállalás társaik iránt. Meghatározó elem a pedagógusok elhivatottsága. Meghatározó elem a közvetlen emberi kapcsolatok előtérbe helyezése. Meghatározó elem a sikeresség alternatív értelmezése: a pénzzel mérhető dolgok világán kívül is lehet eredményeket elérni. Meghatározó elem, hogy az iskolák fenntartója nem önkormányzat.

A konferencia végeredményeként megfogalmazódott az az igény, hogy teremtsünk fórumot e műhelyeknek ill. mindazoknak, akik felelősen kívánnak foglalkozni a tanulás-és/vagy magatartászavarral küszködő fiatal felnőttekkel. Építsük tovább azt a segítő hálót, mely védelmet képes nyújtani a végleges marginalizálódással szemben. Nyerjünk meg e célnak minél több erőt: államit is, és civilt is.

A felelősség közös.